

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

Jau žinote, kad vientisą sakinį sudaro vienas gramatinis centras – veiksnys ir tarinys (vienas veiksnys ar tarinys, veiksnys ir keli tariniai, tarinys ir keli veiksniai ar keli tariniai ir keli veiksniai). Analizuojant sakinį, pirmiausia randamas tarinys, paskui veiksnys, o tada nustatoma, kiek gramatinių centrų yra sakinyje – ar sakinyje vienas, ar sudėtinis. Tai svarbu, taikant skyrybos taisykles. Šioje pamokoje, nagrinėdami pavyzdžius ir atlikdami užduotis, įtvirtinsite vientisinio sakinio skyrybą.

Vienarūšių sakinio dalių skyryba

Vienarūšėmis sakinio dalimis vadinamos tos sakinio dalys, kuriomis sakinyje išskaičiuojami vienos rūšies veiksmai, daiktai, jų požymių ir įvairių aplinkybių pavadinimai. Jos atsako į tą patį klausimą. Vienarūšės gali būti įvairios sakinio dalys – tariniai, veiksniai, papildiniai, derinamieji ir nederinamieji pažyminiai, priedėliai, aplinkybės. Kaip vienarūšės sakinio dalys skiriamos ir vienas po kito einantys kreipiniai.

1 užduotis. Bendradarbiaudami atlikite pateiktas užduotis su vienarūšėmis sakinio dalimis. Žodynuose (žr. Naudingos nuorodos) išsiaiškinkite nežinomus žodžius.

1. Skaitydami tekstą, raskite ir pabraukite vienarūšes sakinio dalis. Remdamiesi pavyzdžiais, paaiškinkite, kaip jos skiriamos.

Poeto Vytauto Mačernio gimtinė, Šarnelė (Plungės r.). Mažeikių viešosios bibliotekos nuotrauka

Lietuvių tautos dainose pasaulis aiškiai padalytas: savas (tėviškėlė, tėvelio dvaras) ir svetimas (svečia, svetima šalis, karaliaus žemė). Kaip sunku mergelei iš savo namų svetimybėn nutekėti, taip sunku berneliui svetimon šalėlėn išjoti. Tautosaka – tai pirmoji tėviškės ir giminės savivoka. Tik tėvelio sūnelis taip gražiai arija ūbąjį laukuželį, svetimas niekad taip nears. Tik motulės dukrelė taip gražiai audžia, taip šauniai grėbia. Ir tėvelio sūnelis, ir motulės dukrelė yra savi tam laukui, tiems namams, toms staklėms. Jie – tėviškės vaikai. Dar ir šiandien, pasakodami apie save, dainininkai beveik visada pradeda nuo tėviškės, nes jaučiasi neatskiriami nuo jos. Štai žemaitės Elžbietos Drukteinienės gyvenimo pasakos pradžia: „Mano gimtuvė prie Kražantės. Labai gražios vietos – kalniukai, pakalnės, plačios lankos. Mūsų sodyba buvo ant kalno, apšodinta vyšniom. Čia tėvų tėvai gyveno. Kieme augo dideli medžiai – klevai, tokie dideli, kad net toliausia buvo matyti, net iš Šidlavos.“ Koks gražus žodis – gimtuvė! Koks raiškus sukonkretinimas: mūsų sodyba, sodyba ant kalno, apšodinta vyšniom ir dideliais klevais – tarsi stebuklingais medžiais, kurie matyti ir iš šventos vietos – iš Šiluvos. Tėviškė, gimtuvė – kur tėvų tėvai gyveno.

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

2. Kiekvienai vienaarūšių sakinio dalių skyrybos taisyklei iš teksto išrašykite po pavyzdį.

- ! Išvardijamosios **vienarūšės sakinio dalys** gali turėti **apibendrinamąjį žodį**, kuris gali eiti prieš
- jas ar po jų. **Kelios aiškinamosios sakinio dalys**, einančios **po apibendrinamojo žodžio**, yra išskiriamos dvitaškiu ir kableliu (brūkšniu) arba brūkšniais.

- ! Išvardijamosios **vienarūšės sakinio dalys be jungtukų** yra **atskiriamos kableliais**.

- ! **Nekartojamaisiais** sujungiamaisiais jungtukais **ir, bei, ar, arba, nei** sujungtos vienaarūšės
- sakinio dalys neskiriamos.

- ! **Atskiriamos vienaarūšės sakinio dalys, sujungtos pavieniais** jungtukais **o, bet, tačiau, tik, tad, taigi, nes** ir kt.

- ! **Atskiriamos vienaarūšės sakinio dalys, sujungtos kartojamaisiais** jungtukais **ir ..., ir; nei ..., nei; ar ..., ar; arba ..., arba; čia ..., čia; tai ..., tai; tiek ..., tiek; tai ..., tai** ir kt.

- ! **Atskiriamos vienaarūšės sakinio dalys, sujungtos poriniais** jungtukais **nors (ir) ..., bet; kad ir ..., bet; jei(gu) ne ..., tai; ne tiek ..., kiek; ne tik ..., bet ir; kaip ..., taip (ir)** ir kt.

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

3. Įrašykite trūkstantus skyrybos ženklus.

Lietuvio sodyba be medžių be sodų būtų ne sodyba. Kad ir kokia maža, kad ir kokia menka būtų troba, be jokio medelio obels vyšnios serbento krūmo nebūdavo. Pirmieji sodai prie namų atsirado seniai, beveik su žemdirbystės pradžia. Vaismedžių soduose augo šie medžiai obelys kriaušės slyvos vyšnios serbentai. Visgi sodininkystė neįmanoma be kaimyniško bendravimo. Davęs sodinukų išmokęs skiepyti sodinti prižiūrėti medelius, tapdavo globėju, vyresniuoju o globojamieji, mokiniai – soduliai. Soduliai turėjo vieni kitus remti gražiai bendrauti sodinukais dalytis. Toks bendravimas ne tik stiprino santykius bet padėjo ir geresnėms veislėms žinioms apie sodą plisti.

Prie namų sodindavo ne tik vaismedžius bet ir kitokius medžius. Medžiai – tai ir puošmena ir apsauga nuo vėjų žiemą nuo didelių vėpūtnių. Aukšti medžiai saugo trobesius nuo griaustinio o per vasaros karščius teikia malonų pavėsj. Sodinti sodybos pakraščiais mėgstamiausi buvo ąžuolai uosiai klevai beržai liepos gluosniai šermukšniai. Buvo Aukštaitijoje toks paprotys: gimis aukštaičiui vaikas, jei tik žemė neįšalusi, tuoj medį sodina, jei žiema, pirmų pavasario dienų palaukia. Pirmajam sūnui sodindavo ąžuolą antrajam – uosį trečiajam – beržą ketvirtajam – klevą. Pirmajai dukrai sodindavo liepą antrajai – obelį trečiajai – kriaušę ketvirtajai – vyšnią ar slyvą. Pasižiūrėjęs į tokią medžių eilę, galėjai žinoti, kiek vaikų ne tik toj kartoj buvo bet ir senelių ar net prosenelių kartose. Iš skirtingo medžio augimo spręsdavo, kaip gyvenimas klostysis.

Pagal <http://mkp.emokykla.lt/> „Lietuvių etninė kultūra“

4. Kaip medžių, taip ir gėlių darželių buvo kiekvienoje sodyboje. Žemaitijoje sakydavo: „Troba kaip tvartas, kad darželio nėra.“ Nors gėlių darželius puoselėjo dėl grožio, gėlių reikėjo ir per įvairias apeigas, taip pat vaistams, prieskoniams. Jūsų bendraamžiai, pasidomėję šiuolaikinėmis sodybų želdinimo tendencijomis, rado senovinių augalų, kurie dar ir dabar auginami gėlių darželiuose.

Remdamiesi nuotraukomis, sugalvokite sakinių su vienuarūšėmis sakinio dalimis: be jungtukų, su poriniais, kartojamaisiais ir pavieniais jungtukais.

diemedis

jurginas

kosmėja

medetka

darželinė našlaitė

serentis

dailusis auskarėlis

rūta

bijūnas

piliarožė

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

Įterpinių skyryba

Įterpiniai – su sakiniu nesusiję žodžiai, jų junginiai, sakinio sandarą turintys dariniai, skirti autoriaus požiūriui (tikrumui, netikrumui, abejonei, išskaičiavimui, minčių šaltiniui, nuomonei ir t. t.) išreikšti. Paprastai **įterpiniai išskiriami kableliais**, rečiau **brūkšniais**. Į sakinį įterpti tam tikri papildymai ar patikslinimai, nutolę nuo pagrindinės sakinio minties, vadinami **įsprendais**. **Įsprendai išskiriami skliaustais, brūkšniais** arba **kableliais**.

Dažniau vartojami įterpiniai

Pastaba

Be abejo, žinoma, rodos, matyt, žodžiu, mano nuomone, mano galva, anot jo, pasak jo, laimei, mūsų džiaugsmui, deja, beje, atvirai kalbant, pavyzdžiui, vadinasi, kaip žinote, kaip minėta, aišku, savaimė aišku, mūsų duomenimis, pirma, antra, trečia, be to, tiesą pasakius, dievaži, atvirakščiai, priešingai, skirtingai, tiksliau, kitaip tariant, ko gero, ačiū Dievui ir kt.

Modalumą reiškiantys žodžiai ar junginiai *anaiptol, galbūt, apskritai, atseit, būtent, esą, galų gale, geriau, greičiausia(i), iš esmės, iš principo, iš tiesų, iš tikro, iš tikrųjų, iš viso, lyg (kaip) tyčia, konkrečiai, mat, pagaliau, (ne)palyginti, paprastai, pirmiausia(i), rasi(t), savo ruožtu, tikriausiai, štai, taigi, turbūt, veikiausiai, vis dėlto, visų pirma* ir pan., taip pat *jaustukai ak, ei, oi, na* ir pan., gali būti išskiriami kableliais, jei norima jiems suteikti suteikti įterpinio reikšmę.

2 uždutis. Bendradarbiaudami atlikite pateiktas įterpinių skyrybos uždutis. Žodynuose (žr. Naudingos nuorodos) išsiaiškinkite nežinomus žodžius.

1. Skaitydami tekstą, raskite ir pabraukite įterpinius ir įsprendą. Atkreipkite dėmesį, kaip jie išskiriami.

Namai – regis, aktualiausia socialinė ir ekonominė šių dienų žmogaus problema. Šiandien už namus (bent jau Vilniuje jie kainuoja milijonus) žmogus turi paaukoti beveik visą savo gyvenimą. Tai yra fizinė erdvė, būstas ir, žinoma, būtina žmogiškosios egzistencijos sąlyga. Turėti namus yra ir būtina, ir gera. Ypač – savo. Kaip dainuodavo „Hiperbolė“: „Gera turėti namus!“ Prie namų ir žolė žalesnė, dainuojama kitoje angliškoje dainoje. Dėl tokios egzistencinės būtinybės namų sąvoka nuo seniausių laikų apaugo simbolinėmis reikšmėmis, tai – vienas svarbiausių kultūros archetipų ir literatūros temų. Namai, sakyčiau, yra ne tiek fizinė erdvė, kiek žmogiškųjų santykių kūrimosi vieta. Ne bet kuri buveinė gali būti vadinama namais. Namai pirmiausia yra žmogiškosios prasmės skleidimosi vieta, kur asmuo gali jaustis saugus, laukiamas, mylimas, gerbiamas, kur juo tikima, pasitikima, kur ir jis pats gali realizuoti savo poreikį rūpintis, globoti, mylėti. Kitaip pasakius, namai yra žmogaus prasmės ir vertės vieta. Sakyčiau, žmogiškumo kategorija. Be žmogiškų namų nėra žmogaus. Tačiau žmogus gali atrasti dvasios namus: knygoje, mene, bažnyčioje – čia kaip kam. Dabar daug kas atgaivos ieško „Akropolyje“, kituose prekybos centruose. Juk ne vien dėl prekių ten plūsta žmonių minios. Na, tai atskira tema.

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

2. Perskaite tekstą, pasirinkite 3 sakinius ir juos perrašykite pasirinktu būdu: vartodami tikrumą reiškiančius įterpinius, modalinius žodžius arba vartodami abejojamą, netikrumą žyminčius įterpinius, modalinius žodžius. Atkreipkite dėmesį į įterpinių skyrybą.

Dzūkija. Lietuvos liaudies buities
muziejaus nuotrauka

Senieji žmonės sakydavo: gyvenamoji vieta turi būti laiminga. Negalima įsikurti gaisravietėje, tragiško nutikimo arba perkūno trenktoje vietoje, – nelaimė gali pasikartoti. Negalima namo statyti ten, kur būta medžio kelmo. Netinka statyti toje vietoje, kur ėjo koks takas, juolab kelias. Dar ir dabar sakoma: „Nebus šeimoje tvarkos, viskas maišysis.“ Negalima naujai statomo būsto pakreipti statmenai buvusiam: gyventojai čia neilgai tegyvens, greit išmirs. Gal todėl, kad tokia orientacija primena kryžių. Pati geriausia sklypo vieta trobai – pietinė. Tada ir šeimoje santaika vyraus, ir ūkis gerai seksis. Rąstai statybai turi

sukirsti, kai medžiai „miega“: geriausia vasario mėnesį ir mėnuliui dylant. Prieš pradėdant darbą, pasirinkta vieta liepos karnų šluotele pašlakstoma per Sekmines šventintu vandeniu. Statybą pradėdavo kokią porinę dieną, jokiais būdais ne pirmadienį, – kitaip ilgai užtruks, atsiras visokių kliūčių. Būdavo atsižvelgiama ir į mėnulio fazę: gyvenamąjį namą patariama statyti per pilnatį, ūkinius pastatus – per delčią.

Pagal Libertą Klimką „Lietuvio namai: statybos papročiai ir mitologemos“

Atkreipkite dėmesį, kad šiuolaikinė skyryba yra laisvesnė, todėl nemažos dalies modalinių žodžių skyrybą galime pasirinkti patys. Svarbu įsidėmėti, kad nmodaliniai žodžiai *todėl, juk, visgi, tačiau* neskiriami.

3. Įrašykite privalomus ir pasirenkamus skyrybos ženklus.

1. Matyt sutiksite, kad ne bet kuri buveinė gali būti vadinama namais. 2. Tikriausiai nerastume žmogaus, kuris nevertina namų. 3. Juk namai yra kiekvieno žmogaus tvirtovė. 4. Pirmiausia namai seniau buvo statomi ten, kur nėra tektoninių lūžių ir kitokių energetinių jėgų, esančių po žeme, arba vandens srautų, sukuriančių tam tikrus magnetinius laukus.

4. Senovėje statant namą buvo atliekamos tam tikros apeigos. Pavyzdžiui, kai žmogus pasistatydavo namą, pirmiausia vidun įleisdavo katę; dėdami pirmąjį rąstų vainiką, aukodavo auką; ant namo stogo buvo iškeliamas vainikas; pabaigtuvių proga buvo keliamos vaišės. **Kaip manote, kurios apeigos atliekamos ir dabar? Kodėl? Atsakykite vartodami įterpinius.**

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

Lyginamųjų posakių skyryba

Lyginamieji posakiai – tai tokie žodžiai ar jų junginiai, kurie prasideda lyginamosiomis dalelytėmis *kaip, lyg, it, tartum, tarytum, tarsi, negu, nei* ir **reiškia** asmenų, daiktų ar reiškinių **gretinimą, lyginimą** su jau pažįstamais asmenimis, daiktais ar reiškiniais.

Lyginamieji posakiai, prisijungę prie būdvardiškųjų įvardžių *toks (-ia), toks (-ia) pat, šitoks (-ia), koks (-ia), kitoks (-ia)* ir pan., taip pat prie įvardiniųrieveiksmių *taip, taip pat, kitaip, tiek, tiek pat* ir pan., **išskiriami, jei norima parodyti** jų prasminį ir intonacinį **savarankiškumą**.

Palyginimai prie aukštesniojo laipsnio būdvardžių beirieveiksmių kiekiui reikšti neskiriami.

3 užduotis. Bendradarbiaudami atlikite pateiktas lyginamųjų posakių skyrybos užduotis. Naudodamiesi žodynais (žr. Naudingos nuorodos), išsiaiškinkite nežinomus žodžius.

1. Skaitydami tekstą, raskite ir pabraukite lyginamuosius posakius. Atkreipkite dėmesį, kaip jie gali būti skiriami.

Deivė Laima. Viktoras Žilinskas, lino raižinys.
J. Vaiškūno nuotrauka

Namų dievybės

Šalia aukščiausių dievų panteone minimų pasaulio kūrėjo Dievo, karių globėjo Perkūno ir žemdirbių globėjo požemio valdovo Velino būta ir namų dievybių. Laima (Laimė, Dalia) – mitinė būtybė, lemianti žmogaus likimą jam gimstant, todėl esanti ir gimdyvių globėja. Saktėse Laima prie kūdikio lopšio verpia likimo siūlą, o ištarmę skelbia kaip gegutė, antelė, gulbė. Jos priešingybė – Giltinė. Tai lyg dvynė sesuo, nukerpanti likimo siūlą avikirpėmis žirkklėmis. Ne mažiau svarbi deivė Austėja – bičių ir šeimos globėja. Ji it bičių motinėlė rūpinasi koriu – šeima. Gabija tokia pat svarbi kaip ir Austėja. Ji – duonos ir namų židinio dievaitė. Gabijos vardas

tikriausiai kilęs iš žodžio „gaubti“. Senojo tikėjimo dievaitės funkcijas perėmė šventoji Agota. Tikima, kad ji, kaip seniau Gabija, gelbsti nuo gaisro ir kitų blogybių. Dimstipatis toks pat svarbus kaip ir kitos namų dievybės. Tai mitinis sodybos globėjas, kurio vardas kilęs iš senovinio žodžio „dimstis“, reiškiančio aptvertą žemę. Kitoks negu šios dievybės yra kaukas (Pagirnis, Barzdukas) – tai mitinė būtybė, namams atnešanti skalsą ir ūkio sėkmę.

Pagal <http://mkp.emokykla.lt/> „Lietuvių etninė kultūra“

2. Sugalvokite 3–5 sakinius su pasirinktais lyginamaisiais posakiais.

Toks pat kaip, kitoks negu, kaip, lyg, tarsi, tartum, it, ilgiau nei 9 metus, taip pat kaip, daugiau negu, paprasčiau nei, ne mažiau nei, tiek pat kiek ir, ne toks kaip, šitoks kaip, daugiau kaip.

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

Aiškinamosios sakinio dalys

Vienos sakinio dalys gali paaiškinti kitas. Pavyzdžiui, vienaarūšės sakinio dalys aiškina apibendrinamąjį žodį, o priedėlis – pažymimąjį žodį. Aiškinamosios sakinio dalys gali būti su įvardiniais, arba, kitaip sakant, su jungiamaisiais, žodžiais (jie įvairiomis reikšmėmis papildo aiškinimo santykį) ar be jų.

4 užduotis. Bendradarbiaudami atlikite pateiktas aiškinamųjų sakinio dalių skyrybos užduotis. Naudodamiesi žodynais (žr. *Naudingos nuorodos*), išsiaiškinkite nežinomus žodžius.

1. Skaitydami tekstą, raskite ir pabraukite aiškinamąsias sakinio dalis. Remdamiesi pavyzdžiais, paaiškinkite, kaip jos skiriamos.

Žemaitija. Lietuvos liaudies buities muziejaus nuotrauka

Priešingai negu aukštaičių, žemaičių kiemuose daugiau erdvės. Jeigu aukštaitis susodina eilėmis aplink savo sodybą tankesnius vienos rūšies medžius, tai prie žemaičio namų auga įvairių medžių, tarp jų šermukšnis (kad sodybos piktos dvasios nelankytų), topolis, vadinamasis perkūnsargis, liepa (bitėms, vaistažiedžiams, maloniam kvapui), klevas ir ažuolas (nes gražūs ir stiprūs). Sodybos želdinamos ir kitais augalais: vijokliais, jazminais, alyvomis, akacijomis, ievomis. Daugumoje sodybų yra vaismedžių ir vaiskrūmių, pavyzdžiui, obelių, kriaušių, slyvų, vyšnių, serbentų, agrastų, taip pat ir aronijų, aviečių, svarainių. Čia pat, netoli namų, žemaičiai pastatydavo keletą avilių,

gausiai lankomų bičių. Pavasarį, vasarą, rudenį, žiemą – visais metų laikais nuo medžių gausos iš tolo širdį gerumas suima. Sodas – savito santykio su aplinka, gamta išraiška – yra ir šeimos, ir Lietuvos regiono vizitinė kortelė.

Pagal „Senovinį kalendorių“

2. Pateiktoms aiškinamųjų sakinio dalių skyrybos taisyklėms išrašykite po pavyzdį iš teksto.

Vienavardė aiškinamoji sakinio dalis be jungiamojo žodžio, reiškianti tą pačią vietą ar tą patį laiką, gali būti išskiriama kableliais (rečiau – brūkšniais).

Aiškinamoji sakinio dalis su jungiamaisiais žodžiais būtent, tai yra (t. y.), kaip antai (kaip ta pačia reikšme), arba (tapatumo reikšme), vadinamasis (-oji), iš jų, tarp jų ir pan. yra išskiriama kableliais.

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

- ! **Aiškinamoji sakinio dalis su** išskirtį, įtrauktį ar atskirtį reiškiančiais **jungiamaisiais žodžiais** *be, išskyrus, įskaitant (ir), kitaip negu (nei), neišskiriant (ir), ne(j)skaitant, atvirkščiai negu (nei), priešingai negu (nei), skirtingai negu (nei), skirtingai nuo* **išskiriama kableliais**.

Vienavardė sakinio dalis be jungiamojo žodžio, nereiškianti tos pačios vietos arba laiko, **ar su jungiamaisiais žodžiais** *bent (jau), ypač, net, (lygiai, panašiai) kaip ir, kartu ir, taip pat ir, daugiausia(i), labiausiai, paprastai, pirmiausia ir pan.*, taip pat su *jei ne, kaip tik, nebent* **arba išskiriama**, jeigu suprantama kaip aiškinamoji, **arba atskiriama** kaip vienaarūšė.

- ! **Aiškinamoji sakinio dalis be jungiamojo žodžio** gali būti ne išskiriama, o **atskiriama brūkšniu** nuo tos, kurią aiškina, norint pabrėžti tapatumą.

- ! **Kelios aiškinamosios sakinio dalys, neturinčios jungiamojo žodžio** ir einančios **po apibendrinamojo žodžio, yra išskiriamos dvitaškiu ir kableliu (ar brūkšniu) arba brūkšniais**. Tarp apibendrinamojo žodžio ir jį aiškinančių **sakinio dalių įterpus jungiamąjį žodį, po pastarojo gali būti rašomas dvitaškis (rečiau brūkšnys)**, jei norima paryškinti išvardijimą. *Keliais būdais, pavyzdžiui(:) eilėmis, grupėmis galima susodinti medžius*. Beje, po *pavyzdžiui* kablelis gali būti rašomas arba nerašomas.

- ! Tai šiek tiek aptarta ir prie vienaarūšių sakinio dalių: **po vienaarūšių sakinio dalių prieš apibendrinamąjį žodį** (*visi, viskas, visa (tai), visur, visada* ir pan.) **rašomas brūkšnys**.

Pagal Valstybinę lietuvių kalbos komisiją „Lietuvių kalbos skyrybos taisyklės“

3. Įrašykite trūkstamus skyrybos ženklus.

1. Pradėję dirbti laukus, mūsų protėviai augino įvairių kultūrinių augalų tarp jų kanapes, linus taip pat dedešvas. 2. Iš valgomųjų javų pačios pirmosios buvo soros. 3. Be šių javų kiek vėliau jau sėjamos kitos grūdinės kultūros pavyzdžiui kviečiai, miežiai. 4. Rugiai, avižos visi dabar auginami javai pradėti sėti dar vėliau. 5. Javus, pasėtus į išartą žemę, reikia paruošti tai yra nupjauti ir iškulti, sugrūsti, sumalti ir išvirti ar iškepti.

Pagal Rimutę Rimantienę „Lietuva iki Kristaus“

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

Pažyminių skyryba

Pažyminys apibūdina daiktavardžiais (ir įvardžiais) reiškiamas sakinio dalis: veiksnį, papildinį, kai kurias aplinkybes, tarinio vardinę dalį. Sakinio dalis, kurią apibūdina pažyminys, vadinama **pažymimuoju žodžiu**. Pažyminiai, suderinti su pažymimuoju žodžiu gimine, skaičiumi, linksniu, vadinami **derinamaisiais** (*koks (-ia)?, kuris (-i)?, kelintas (-a)?*). Derinamieji pažyminiai gali būti išplėsti savarankiškos reikšmės žodžiais. Derinamieji pažyminiai, išreikšti būdvardiniais ir dalyviniais žodžių junginiais, yra vadinami **išplėstiniais pažyminiiais**. Pažyminiai, nesuderinti su pažymimuoju žodžiu, yra **nederinamieji** (juos atpažįstame keldami klausimą *kieno?*).

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad **pažyminiai** (derinamieji, nederinamieji, išplėstiniai, išplėstiniai priedėliai) **išskiriami, kai eina po pažymimojo žodžio**.

5 užduotis. Bendradarbiaudami atlikite pateiktas pažyminių skyrybos užduotis. Naudodamiesi žodynais (žr. *Naudingos nuorodos*), išsiaiškinkite nežinomus žodžius.

1. Perskaitykite tekstą ir paaiškinkite paryškintų žodžių skyrybą.

Aukštaitiška sodyba. Panevėžio r. Smilgių kultūros centro nuotrauka

Žmonės itin kruopščiai puošdavo savo **namus, didelius ir mažus, skurdžius ir prabangesnius**. Kiekvienas puošybos elementas, raštas ir būdas turėdavo simbolinę **prasmę, dabar jau sunkiai suvokiamą**. Todėl tikėta, kad sudėtinės puošybos dalys ir puošimo eiga ne tik pagražina namo vaizdą, bet ir apvalo namų dvasią, pagerbia **dievus, saugančius namus**. Taip **namams, žmogaus fiziniam ir dvasiniam būstui**, suteikiama apsauga, o juose gyvenantiems žmonėms – darna.

Daug grožio pajautos senoliai sudėdavo į savo trobos langų puošybą. Langas aprėminamas **apylangėmis, susidedančiomis iš antlangės, palangės ir šoninių lentelių**. Visos tos dalys ornamentuojamos. O ir **langinės, dažnai turėjusios kokių nors dekoratyvinių elementų**, kartais būdavo netgi išdažomos. Ne veltui mįslėje apie langą sakoma: „Margi marginėliai ant sienos pakabinti.“ Antlangės dažniausiai būdavo pjaustinėjamos tokiais ornamentais: centre **apskritimas, sudalytas į aštuonias skiltis**. Apskritimą dažnai gaubia medžio ar kokio nors augalo siluetas. Į šonus nuo jo nueina tarsi kokios **bangos, primenančios žalčius**. Kampuose išpjaustomi paukščių siluetai, ypač dažnai antelės. Mitiškai mąstant, langas yra skiriamoji riba tarp namų **pasaulėlio, jaukaus ir savo**, ir to **išorinio, pilno pavojų ir piktųjų dvasių**.

Pagal Libertą Klimką „Lietuvio namai: statybos papročiai ir mitologemos“ ir Kristiną Aleknaite „Namai – didžiausia vertybė. Namų simbolika etninėje kultūroje“

2. Tekste raskite ir išrašykite pavyzdį, tinkantį pateiktai skyrybos taisyklei.

Po pažymimojo žodžio einantis išplėstas priedėlis be jungiamojo žodžio yra išskiriamas kableliais, rečiau – brūkšniais.

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

Jūsų bendraamžė Vakarė mano, kad domėtis tradicine sodybų architektūra, gyvensena yra svarbu, tačiau ne mažiau įdomu stebėti, kaip dabar puošiami namai, pastatai.

Man labai įdomu, kaip senovėje gyveno lietuviai, kaip tvarkė savo aplinką, namus. Manau, svarbu suvokti, kad visa turėjo ir praktinę, ir simbolinę prasmę. Visgi, tyrinédama senąsias Lietuvos sodybas, suprantu, kad nemažai senojo gyvenimo dalykų jau nesugrąžinsi – gyvenimas keičiasi. Man smagu matyti, kaip gražinami miestų namai, kaip visiškai vienodi ar nedailūs pastatai iliustruojami išradingais piešiniais. Beveidžiai namai, seni, netvarkomi pastatai menininkų atgaivinami ir net virsta meno kūriniais.

3. Peržvelkite nuotraukas ir sakinius su paryškintais pažyminiiais, einančiais prieš pažymimąjį žodį, pakeiskite sakinius su pažyminiiais, einančiais po pažymimojo žodžio.

Jauno menininko T. Parapinavičiaus piešinys **ant** **apleisto**, **nenaudojamo pastato** tarsi kalba apie namų jaukumą ir žinių troškulį.

Naujininkų bendruomenė,
Vilnius. Tautvydo
Parapinavičiaus piešinys. A.
Stankevičiaus nuotrauka

Dailininkės, peizažistės Lidijos Meškaitytės tapyta miniatiūra Mažosios Lietuvos Jurbarko krašto kultūros centro ir menininkų komandos „Gyva grafika“ iniciatyva papuošė Jurbarko rajono Smalininkų miestelio pastatą.

Lidijos Meškaitytės
miniatiūra, Smalininkai,
Jurbarko r. Komandos
„Gyva grafika“ projektas ir
nuotrauka

2015 m. į Vilniaus gatvės meno festivalį pakviestas italų menininkas Millo į bendrą piešinį meistriškai įkomponavo **inkilais tapusius langus; pro langus žvelgiantys žmonės** yra kaip paukščiai.

Vilniaus gatvės meno
festivalis („Vilnius street art“):
italų menininko Millo piešinys
„Laisvė“, Vilnius. „Vilnius Go“
nuotrauka

1.2 Vientisinio sakinio skyrybos įtvirtinimas

Kreipinių skyryba

Kreipinys – žodis ar žodžių junginys, kuriuo kreipiamasi į asmenį ar daiktą. **Sakinyje kreipinys išskiriamas** intonacija, rašant – **kableliu** ar **šauktuku**. Daugelyje kalbų kreipinys reiškiamas vardininku. **Lietuvių kalbos kreipiniu** dažniausiai **eina** tikrinių arba bendrinių daiktavardžių (taip pat būdvardžių, įvardžių, neveikiamųjų dalyvių) **šauksmininkas**. Kreipinius gali sudaryti ne tik žodžių junginiai (*sūneli mano brangusis*), bet ir sudėtingesnės konstrukcijos, į kurias gali įeiti ir šalutiniai sakiniai (*Sudievu jums, balti skobneliai, kuriuos kasdien jauna šveičiau!*).

6 uždutis. Bendradarbiaudami atlikite pateiktas kreipinių skyrybos uždutis. Naudodamiesi žodynais (žr. *Naudingos nuorodos*), išsiaiškinkite nežinomus žodžius.

1. Skaitydami Marcelijaus Martinaičio eilėraščio „Gimtieji namai“ ištrauką, raskite ir pabraukite kreipinius. Atkreipkite dėmesį, kaip jie skiriami.

Gimtieji namai

Gimtieji namai, važiuosim į Vilnių –
jus išvaro rugiai, iš visų pusių
į laukus susibūrę, užmiršę, kad buvo jie duona,
ką lipo prie gomurio, kaip vaikystės kalba.

Laikas, mano namai –
paimkite stogą ir langus,
į rietimą susukite taką –
paskutiniai man bus marškiniai.

Pasiimkite slenkstį ir stalą,
kur dainuodavom dainą į Vilnių,
į mylimą šalį – apsikabinę
stipriau nei prieš mirtį.

Gimtieji namai, pasiimkite skrynią,
sudėkit į ją mūsų vargo atodūsius,
mūsų raudas ir mūsų giesmes
nuo karo, bado, ugnies ir maro.

Marcelijus Martinaitis

Tautvydo Parapinavičiaus piešinys ir nuotrauka

Kraitinė skrynia (kupas), Lietuvos dailės muziejaus įsigytas 1967 m. Verksnionių kaime (Rokiškio r. Kamajų apylinkėje). Lietuvos dailės muziejaus nuotrauka

2. Ką jūs iš savo, savo tėvų ir senelių gimtųjų namų norėtumėte susidėti į savo atminties skrynią ir branginti, saugoti, prisiminti? Taisyklingai skirdami kreipinius, užbaikite sakinius.

Gimtieji namai _____

Mano namai _____

Mano brangūs gimtieji namai _____

Rašymui

A series of horizontal lines for writing, consisting of 20 evenly spaced lines across the page.